

פרשת נשא

הרב אמנון בזק

"למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה?"

א. פתיחה

- "לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין", עונה הגמרא (סוטה ב' ע"א), ובכך מבטאת מסר חינוכי אקטואלי, על הנזק החמור שעלול להיגרם כתוצאה מריבוי אלכוהול. אכן, הקשר בין יין לבין איסורי עריות מופיע פעמים רבות במקרא: מהסיפור, העמום משהו, של שכרותו של נח, דרך פרשת לוט ובנותיו, ועד לאזהרות הנביאים מפני היין, כגון "זנות ויין ותירוש יקח לב" (הושע ד', יא)¹. ברם, על דרך הפשט, דומה שניתן להצביע על גורם נוסף לסמיכות שתי הפרשיות.

ב. "גדל פרע שער ראשו"

תחילה יש לשאול: למה נסמכו פרשות נזיר וסוטה לענייני הקדשת הלויים? פרקים ג'ד' הרי עסקו בבחירת הלויים ובתפקידיהם, ופרקים ז'ח' עוסקים בחנוכת המשכן ובהקדשת הכהנים והלויים לעבודתם. מדוע בעיצומו של התהליך הובאו ענייני סוטה (פרק ה') ונזיר (פרק ו')?

נראה, שהתורה רצתה להדגיש, כי על אף שהלויים נבחרו על פי סגולתם הטבעית, עדיין מקום יש לכל איש ואישה בישראל להגיע לרמת קדושה גבוהה. ניתן לציין כמה קווי דמיון בין הנזיר לבין הכהנים: על הכהנים נאמר "קדושים יהיו לא-לוהיהם" (ויקרא כ"א, ו), ועל הנזיר - "קדוש הוא לה" (ו', ה); בזמן עבודתו צווה הכהן: "יין ושכר אל תשת" (ויקרא י', ט), כפי שצווה הנזיר - "מין ושכר יזיר" (ו', א); וכן גם הכהן וגם הנזיר נאסרו להיטמא למתים.

אולם השוואה זו מעוררת קושי: קדושת הכהנים, הגורמת למצוות ייחודיות, נובעת מעבודתם במקדש, כפי שמפורש בפרשת אמור: "קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי ה' לחם א-לוהיהם הם מקריבים והיו קודש... וקדשתו כי את לחם א-לוהיהם הוא מקריב קדוש יהיה לך..." (ויקרא כ"א, ו-ח). מובן, שלא ניתן לייחס קדושה זו לנזיר, שאינו עובד במקדש.

על כן, נראה שקדושת הנזיר דומה יותר לקדושת הכהן הגדול. בניגוד לכהנים, שקדושתם תלויה ונובעת מעבודתם במקדש,

1 במדרש אחר, המוכר פחות, אנו מוצאים הסבר אחר לזיקה שבין הפרשיות, שיש בו עניין רב מצד עצמו (שמות-רבה טז, ב): "אתה מוצא שתי פרשיות סמוכות, פרשת נזיר ופרשת סוטה. הנזיר נודר שלא לשתות יין, אמר לו הקב"ה: נדרת שלא לשתות יין כדי להרחיק עצמך מן העבירה? אל תאמר 'הריני אוכל ענבים ואין לי עון'; אמר לו הקב"ה: הואיל ונדרת מן היין, הריני מלמדך שלא תחטא לפני, אמר למשה למד לישראל הלכות נזירות... וכן האשה נקראת גפן... אמר הקב"ה: אל תאמר הואיל ואסור לי להשתמש באשה - הריני תופשה ואין לי עון, או שאני מגפפה ואין לי עון, אני נושקה ואין לי עון; אמר הקב"ה: כשם שאם נדר נזיר שלא לשתות יין - אסור לאכול ענבים לחים ויבשים ומשרת ענבים וכל היוצא מגפן היין, אף אשה שאינה שלך - אסור ליגע בה כל עיקר... לכן סמך הקב"ה פרשת נזיר לפרשת סוטה, שהן דומות זו לזו". הסברים נוספים מופיעים במדבר-רבה פרשיות א-ד.

הרי שקדושת הכהן הגדול נובעת מעצם העובדה שהוא נמשח בשמן המשחה - "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים... ועל כל נפשות מת לא יבוא לאביו ולאמו לא יטמא... ולא יחלל את מקדש א-לוהיו כי נזר שמן משחת א-לוהיו עליו, אני ה' " (ויקרא כ"א, י-יב)². יש לציין, כי מלבד ה"נזר" המוזכר כאן - השמן שבו נמשח הכהן הגדול פעם אחת בחייו - ישנו "נזר" נוסף המונח על ראשו של הכהן הגדול במשך חייו - הציץ. התורה מצווה בסמיכות על שני סוגי הנזר של הכהן הגדול: "ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקודש על המצנפת: ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת אותו" (שמות כ"ט, ו-ז). נזר השמן ונזר הציץ מבטאים יותר מכל את קדושתו הייחודית של הכהן הגדול.

פסוקים אלו מזכירים מאוד את האמור לגבי נזיר - "לאביו ולאמו לא אחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם, כי נזר א-לוהיו על ראשו: כל ימי נזרו קדוש הוא לה" (ו', ו). מהו "נזר" זה? מן הפסוקים משתמע, כי שערותיו הגדלות של הנזיר - הן הן הנזר: "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדוש יהיה, גדל פרע שער ראשו" (ו', ה). הן הנזיר והן הכהן הגדול נאסרים בטומאת מת אפילו לקרובים, שכן נזר א-לוהיהם על ראשם. אדם המקבל על עצמו לנהוג בנזירות - יכול להתקדש על ידי גידול שערותיו, וקדושה זו מטילה עליו חובת הינזרות מטומאה ומיין.

אמנם, יש הבדל בולט בין קדושת הכהן הגדול לבין קדושת הנזיר: בעוד שקדושתו הטבעית של הכהן הגדול מחייבת אותו שלא לפרוע את שיער ראשו - "את ראשו לא יפרע" (ויקרא כ"א, ז),

2 ייתכן שהבדל זה שבין הכהן הגדול לבין שאר הכהנים נוגע גם לשאלה האם גם שאר הכהנים נמשחו בשמן. בשאלה זו ישנה, לכאורה, סתירה בין מקורות שונים: בפרשת צו מתוארת הקדשת הכהנים לעבודתם בשבעת ימי המילואים, ושם מוזכרת משיחת אהרן בשמן המשחה כחלק מתהליך הקדשתו, בעוד שאת בני אהרן משה רק מליבש בבגדי הכהונה: "ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו, ויקרב משה את בני אהרן וילבישם כותנות..." (ויקרא ח', יב-ג). תיאור זה תואם את הציווי הנזכר בשמות כ"ט, ז-ח, כחלק מכלל הציוויים על שבעת ימי המילואים. לעומת זאת, במקומות אחרים בספר שמות משתמע כי גם בני אהרן אמורים להימשח, כגון בתיאור הציוויים בפרק מ' (יג-טו): "והלבשת את אהרן את בגדי הקודש ומשחת אותו וקדשת אותו וכיהן לי. ואת בניו תקריב והלבשת אותם כותנות. ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם" (ועיין שמות ל', ח). את הסתירה בין המקורות במאר הרמב"ן (ויקרא ח', יב), שאכן משיחה בשמן על הראש נאמרה רק ביחס לאהרן, ואילו שהמשיחה הנזכרת לגבי בניו מתייחסת לפעולה אחת הנעשית ע"י שמן המשחה, והמופיעה בפרשת צו: "ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו איתו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו איתו" (ח', ל). בני אהרן לא נמשחו, אם כן, בשמן על ראשם, אלא רק בהזאה על גופם ועל בגדיהם משמן המשחה ומן הדם שעל המזבח. דברים אלו עולים בקנה אחד עם הרעיון שקדושת הכהנים נובעת מעבודתם במזבח, ועל כן היא מתבטאת דווקא בשמן המעורב בדם המזבח, ואילו קדושת הכהן הגדול היא מעצם משיחתו בשמן, ללא קשר הכרחי לעבודה במקדש.

"וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם - איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר..." (ו', א-ב)

שתי הפרשיות אף מסיימות באותה לשון: "זאת תורת הקנאות אשר תשטה אשה..." (ה', ט); "זאת תורת הנזיר אשר ידור..." (ו', כא). בשתייהן ממלא הכהן תפקיד מרכזי, ובין היתר הוא מקיים מצוות תנופה: "והניף את המנחה לפני ה'" (ה', ט); "והניף אותם הכהן תנופה לפני ה'" (ו', ט).

ברם, השוואה זו רק מחדדת את ההבדל הקיצוני הקיים בין הנזיר לבין הסוטה. עסקנו קודם בקדושת הכהנים, המפורטת בויקרא כ"א. פרק זה בא מיד לאחר פרק כ', העוסק בפרשת העריות. גם שם קיים קשר הופכי בין שני הפרקים הצמודים, שכן הם מציגים את שתי הקיצוניות: פרק כ"א מתאר את דרגת קדושת האדם הגבוהה ביותר, בעוד שאיסורי העריות הם פגיעה קשה ביותר בקדושה. מהות הזהירות בתחום זה היא חובת עם ישראל להיות קדושים: פרשת העריות פותחת באזהרה - "והתקדשתם והייתם קדשים כי אני ה' אלוהיכם" (ויקרא כ', ו). בראש הרשימה, מיד לאחר איזכור ערוות האב והאם, נאמר: "ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו, מות יומת הנואף והנואפת" (ויקרא כ', ח). בסיום רשימת העריות מודגש שוב: "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה', ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (ויקרא כ', ט).

קשה אפוא להתעלם מהקשר שבין פרקים כ"א-כ"ב בספר ויקרא לבין פרקים ה'ו-ה'ז בספר במדבר. גם בספר במדבר, קודם לפרק המתאר את קדושתו הייחודית של הנזיר, מופיע הפרק המבטא את הפגיעה החמורה ביותר בקדושה - ניאוף של איש עם אשת איש. הפגיעה בקדושה מתבטאת, בין היתר, בכך שעונשה של הסוטה בא על ידי "מים קדושים" (ה', ז), ויש בכך מידה כנגד מידה: המים הקדושים פוגעים במי שפגעה בקדושת עם ישראל. מיד אחר כך, כאמור, מופיע פרק ו', המתאר את הצד השני - את יכולת האדם להגיע לדרגות קדושה גבוהות ביותר.

ניגוד זה שבין הנזיר לבין הסוטה בא לידי ביטוי בפרשה באופן בולט: בעוד שעל הנזיר, כאמור, מוטלת החובה לגדל את שיער ראשו, הרי שאצל הסוטה, הכהן מצטווה לפרוע את שיערה. בעוד שאצל הנזיר - גידול השיער פריע, באופן עצמאי, מבטא את ייחודו, הרי שאצל הסוטה - פריעת ראשה על ידי הכהן מבטאת ביזוי והשפלה.

ואכן, מצאנו במקרא את שתי המשמעויות של השיער: מצד אחד, אנו מכירים כמה דמויות שהשיער איפיון את ייחודם. ביניהם נציין את שמואל הנביא, שבדומה לנזיר נאמר עליו עוד טרם שנולד "ונתתיו לה' כל ימי חייו **ומורה לא יעלה על ראשו**" (שמואל א' א', יא); וכן את אליהו הנביא, שעליו נאמר "איש בעל שיער" (מלכים ב' א', ח). גם אבשלום בן דוד, הגם שלא היה דמות חיובית מבחינה מוסרית, הבלית את יופיו הייחודי בעזרת שיערו: "וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קודקודו לא היה בו מום: ובגלחו את ראשו, והיה מקץ

5 זאת לעומת פרק י"ח בויקרא, שבו ההדגשה היא על כך העריות גורמות לטומאה, ולא שהן פוגמות בקדושה. נקודה זו מבארת גם את טיב ההבדלים שבין הרשימות השונות בשני הפרקים, ואכמ"ל.

הרי שהנזיר, שקדושתו (הזמנית) היא מתוך בחירה, מצטווה להיפך: "גדל פרע שער ראשו" (ו', ה). קדושתו של הכהן הגדול אינה קשורה לשערותיו. אדרבה: ייתכן שאיסור פריעת השיער, אפילו בשעת אבילותו, נועד כדי שלא לטשטש את רישומה הסמלי של משיחתו בשמן, או את מראהו של הציץ, שהם המבטאים את סמליות קדושתו. לעומת זאת, קדושתו של הנזיר באה לידי ביטוי בנזר א-לוהי שעל ראשו - בשערותיו, וברגע שיסיים את תקופת נזירותו - עליו לגלח את "ראש נזרו"³. כך העיד על עצמו המפורסם מבין הנזירים - "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר א-לוהים אני מבטן אמי, אם גולחתי - וסר ממני כוחי וחליתי והייתי ככל האדם" (שופטים ט"ז, יז).

ממילא מובן גם האיסור היחיד שמוטל על הכהנים שאינו מוטל על הנזיר - איסורי חיתון עם אלמנה, גרושה וכד'. איסורים אלו קשורים במהותם לתקופה ממושכת, ועל כן הם אינם רלוונטיים לנזיר, שתקופת קדושתו היא זמנית.

סמיכות פרשת הנזיר לפרשת הקדשת הכהנים והלויים באה אפוא ללמד, שעל אף שלשבת לוי יש מעלה מיוחדת של קדושה מרחם - הרי שגם אדם מישראל יכול להגיע לקדושה עליונה על ידי נזירות. קדושה זו אמנם תהיה זמנית, אולם היא נמצאת בדרגה גבוהה ומקבילה בשעתה לקדושת הכהן הגדול.

קעת ננסה לבאר את משמעות סמיכותה של פרשת סוטה להקשר רחב זה.

ג. "ופרע את ראש האשה"

בין פרשת נזיר לבין פרשת הסוטה ישנה זיקה ברורה: שתי הפרשיות פותחות בלשון דומה⁴:

"וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם - איש איש כי תשטה אשתו..."

(ה', יא-ב)

3 הבדל זה נוגע לשאלה הלכתית, השנויה במחלוקת במשנה במסכת נזיר (פ"א מ"א): "כהן גדול ונזיר אינן מיטמאין בקרוביהן, אבל מיטמאין למת מצוה. היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה: רבי אליעזר אומר יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר, וחכמים אומרים: יטמא נזיר ואל יטמא כהן גדול. אמר להם רבי אליעזר: יטמא כהן, שאינו מביא קרבן על טומאתו, ואל יטמא נזיר, שהוא מביא קרבן על טומאתו. אמרו לו: יטמא נזיר, שאין קדושתו עולם, ואל יטמא כהן, שקדושתו קדושת עולם". נימוקם של חכמים מובא ביתר הרחבה במסכת שמחות (פ"ד ה"ז): "וחכמים אומרים: יטמא נזיר ויבא מאה קרבנות ואל יטמא כהן גדול, שזה קדושתו מרחם אמו וזה אין קדושתו מרחם אמו, זה קדושתו קדושת חייו וזה קדושתו קדושת שעה". לדעת חכמים, שהלכה כמותם, מעלתו של הכהן הגדול, שקדושתו היא קדושת עולם מרחם אמו, גורמת להעדפתו על פני הנזיר: במצב שבו אין ברירה ואחד מהשניים צריך להיטמא (למת מצוה) - עדיף שיהיה זה הנזיר, שקדושתו היא זמנית.

4 מעניין, כי רק בעוד מקום אחד בתורה נמצאת לשון כזו - בפרשת הערכין: **"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה"** (ויקרא כ"ז, א). פתיחה זו מזכירה במיוחד את פרשת הנזיר (בשתייהן ההמשך הוא "כי יפליא...") ובדומה לפרשת הנזיר - גם היא מעמידה את אפשרות האדם ליצור קדושה מעצמו אל מול קדושה שאינה תלויה באדם. אמנם, בעוד שבפרשת הנזיר קדושת האדם עומדת מול קדושת הכהנים - הרי שפרשת הערכין, בסיום חומש ויקרא, היא עומדת בניגוד לקדושת המצוות, הבאה לידי ביטוי בקיצוני בפרשת בהר ובתוכחה שבתחילת פרשת בחוקותי. על נקודה זו ראה בהרחבה במאמרו של ז' ויטמן, 'שמיטה והמקדש', מגדים ג', סיוון תשמ"ז, עמ' 9-20.

ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו, ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך" (שמואל ב' י"ד, כה-כו). מצד שני, פריעת הראש מבטאת השפלה או אבלות: כך לגבי מצורע - "וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא" (ויקרא י"ג, מה); וכך לגבי אבל, כפי שניתן ללמוד מן האיסור לכוהן הגדול - "את ראשו לא יפרע".

למדנו מכאן, שאצל הכוהנים הקדושה היא טבעית, ואין עליהם לפרוע את ראשם. מעמדם של בני ישראל נקבע על פי מעשיהם: אם ירצו - יוכלו להגיע לשיאי קדושה, שאותה יבטאו גם באופן חיצוני ע"י שיגדלו פרע שער ראשם; וכנגד זאת, פגימה בקדושה תביא לפריעת הראש ע"י אחרים.